

סדר

תפילות מכל השנה

עם ביאורי

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ

ד"ה "אני בצדק אחזה" (ב)

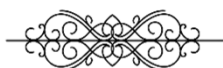
פרשת שמות

תשפ"ה

לומדים יקרים,

השבוע אנו ממשיכים לפרסם את סדרת השיעורים על ד"ה "אני בצדק אחזה" מסידור עם דא"ח, והשבוע מפורסם השיעור השני מתוך ארבעה. כרגיל, במקביל לשיעורים החדשים אנו מפרסמים חלק מביאור הרב לתורה אור על פרשת השבוע.

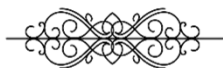

תוכן העניינים

- 3.....הדין והאמת גורמים לפירוד והתחלקות
- 4.....לחיצונים אין יניקה ממידת הרחמים
- 6....."כל דרך איש ישר בעיניו"
- 12.....קיום הבריאה על ידי מידת הרחמים
- 15.....התכללות עם נשמות ישראל לפני התפילה
- 17.....מידת הרחמים היא על ידי מידת השפלות

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת אחי האהוב ינון פליישמן, שנפל במלחמה

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת

מורנו ורבנו הגדול אשר מימיו אנו שותים

הרב עדין בן אברהם משה אבן ישראל (שטיינזלץ) זצ"ל

להקדשת החוברות לעילוי נשמת יקיריכם התקשרו: 052-886-8823

והנה עוד יש דבר במדת הדין שהוא הגורם בחינת הפירוד וההתחלקות, כי במדה זו יובדל לב אדם מחבירו, כי בהיותו מדקדק עליו במדת הדין לא ימצא כשרון מעשה גם בעובד ה' וכו'. וכעין זה למעלה נאמר: "הן שמים לא זכו בעיניו" כו', שהוא דוקא על פי מדת הדין שהוא מדת האמת, כי במדת האמת לא יצדק שום

אני רק אנשוף על זה נשיפה אחת, ותראו איך כל התפילות וכל התורה שלו יתפוררו ולא יישאר מהם דבר'. אבל אז הסניגור שלו – שהיה מצדיקי העולם הזה – אמר: 'מה אתם רוצים? בדורות שלנו, אם מישהו מצליח בכלל להתפלל, מגיע לו על זה משהו'. הנקודה היא שבעולם הזה אי אפשר לבקש מאנשים שכל דבר שהם יגידו יהיה כולו אש.

וכעין זה למעלה. כלומר מידת הדין יוצרת לא רק את ההתחלקות למטה, אלא גם למעלה. ההתחלקות למטה לא צריכה להתרחש דווקא על ידי זה שאני שונא מישהו, אלא על ידי זה שאנשים מסתכלים זה בזה ונעשים יותר ויותר ביקורתיים. מידת הדין והאמת בעצם מחפשת איזשהו אופן של שלמות מוחלטת, שהיא דבר שלמעשה איננו קיים במציאות. אם אני מסתכל באופן הזה על בני אדם, אז גם כשאני פוגש מישהו שהוא עובד ה' בסדר, אז גם בו תמיד יהיה אפשר למצוא איזשהו דבר של חיסרון, כיוון שזה משהו שאף אחד לא יכול להימלט ממנו.

על ההתחלקות של מידת הדין למעלה נאמר: "הן שמים לא זכו בעיניו" כו' (איוב טו, טו), גם השמיים לא נקיים בעיני הקב"ה, אז איך האדם יכול להיות זך? שהוא דוקא על פי מדת הדין שהוא מדת האמת בקיצוניות, כי במדת האמת לא יצדק שום אדם כו'. ונמצא שעל ידי מדה

הדין והאמת גורמים לפירוד והתחלקות

בשיעור הקודם דיברנו על שתי המידות שמצד מסוים עומדות זו לעומת זו: מידת החסד ומידת הדין, ודובר על כך שצד מסוים מידת הדין היא בחינה של האמת בדרגה מסוימת, שהיא הדרגה של אמת דווקנית עם קווים מאוד ברורים, ושהיא לא מוכנה לקבל שום דבר אחר.

והנה עוד יש דבר במדת הדין שהוא הגורם בחינת הפירוד וההתחלקות, גם בתוך העולם התחתון שלנו. כי במדה זו יובדל לב אדם מחבירו, כי בהיותו מדקדק עליו במדת הדין לא ימצא כשרון מעשה גם בעובד ה' וכו'. מצד מסוים, מבחינת הדיוק ודקדוק והחיפוש אחרי השלמות של דברים, למידת הדין אין גבולות. מכיוון שדברים מושלמים קיימים רק בתיאוריה, ודברים שפועלים בתוך העולם שלנו הם לא מושלמים, אז יוצא שכאשר מדקדקים אפילו על עובד ה' שיש לו כשרון המעשה – ניתן למצוא בו איזשהם חסרונות.

יש סיפור ארוך וגדול, שהתמצית שלו היא של איש צעיר שהיה חולה מאוד שאיבד את ההכרה שלו, והוא סיפר אחר כך איך הוא עמד לדין בעולם העליון: דנו היכן הוא צריך להיות, מה הוא עשה בסדר ומה הוא לא עשה בסדר. אחד הדברים שאמרו עליו היה שהוא מרבה להתפלל בכוונת הלב, אבל הקטגור אמר: 'זה כוונת הלב?

אדם כו'. ונמצא על ידי מדה זו יובדל לב אדם מחברו בחשבו עליו במדה זו, וכן חבירו עליו. וזה שכתוב "חלק לבם עתה יאשמו", פירוש: "חלק לבם" על ידי מדת הדין, ואזי ממילא 'יאשמו' ברע גמור. וזהו שכתוב "עתה יאשמו", 'עתה' דוקא לאחר שחלק לבבם במדת הדין, ומטעם הנזכר לעיל, ודי למבין. והנה ההיפוך ממדה זו הוא מדתו של יעקב, שנקרא בריח התיכון כו' כידוע, והוא ענין מדת הרחמים, שהוא עושה וגורם בחינת האחדות היפוך הפירוד כו'. ושרש הדברים, הנה אמרו רבותינו ז"ל: "יעקב אבינו לא מת", פירוש: מפני שבמדתו של יעקב אין סיבה ליניקת חיצונים, שזוהי הנפילה שנקרא מיתה. כי בחינת יעקב הוא שרש התיקון, בבחינת ההתכללות היפוך הפירוד כו', ואין יניקת החיצונים אלא מפסולת הדין שבא מבחינת הפירוד כנזכר לעיל.

(טז,ה), ובסופו של דבר שרה היא זו שנפטרה עוד בחייו של אברהם. מתי מותר לאדם לעשות את זה? בזמן שאין שום מוסד של מטה שיכול לטפל בבעיה הזו. הרבה פעמים אני יכול לטפל בכל מיני בעיות בעזרת דרכים של מטה, ורק כשאין שום דרך אחרת אז האדם יכול להגיד "ישפוט ה'". אלא שאותו אדם צריך לדעת שכשה' שופט מישהו, אז הוא כביכול אומר: 'אם אתה רוצה להאשים את פלוני בעניין מסוים, אז קודם כל צריך לבדוק אותך' – ולפעמים יוצא שהצד השני הוא יותר נקי, וממילא המאשים יוצא הנאשם. הרבה פעמים אנשים מרגישים את עצמם שלמים, לכל הפחות יותר מאחרים, וכיוון שכך יותר קל להם להאשים אותם ולהניח שהקב"ה מצא את צדקתם-שלהם; אלא שלא תמיד זה ככה, ולכן מוטב שלא להיכנס לדיני שמים.

לחיצונים אין יניקה ממידת הרחמים

עד כאן דובר על מידת הדין, שהיא קוצבת דברים מדויקים. והנה, ההיפוך ממדה זו

זו יובדל לב אדם מחברו בחשבו עליו במדה זו, וכן חבירו עליו. כלומר אני חושב על פלוני שיש לו חיסרון בנקודה מסוימת, והוא גם כן חושב עליי כך, וממילא יוצא שאנחנו לא יכולים להיות יחד. וזה שכתוב "חלק לבם עתה יאשמו" (הושע יב), פירוש: "חלק לבם על ידי מדת הדין, הלבבות מתחלקים וכל אחד הולך לעצמו, ואזי ממילא 'יאשמו' ברע גמור. וזהו שכתוב "עתה יאשמו", 'עתה' דוקא לאחר שחלק לבבם במדת הדין, ומטעם הנזכר לעיל, ודי למבין. כבר בגמרא ובמקומות נוספים כתוב שראוי לו לאדם שלא ימסור את דינו לשמים (ראה ראש השנה טז,ב). אם מישהו חושב שנעשה לו עוול והוא לא יכול למצוא פתרון לעניין, ואז הוא אומר: 'אם כך, מוטב שהקב"ה ידון בעניין הזה' – הוא נחשב שהוא מוסר את דינו לשמים. דבר כזה יכול להיות מסוכן, כיוון שמי שמוסר את דינו לשמים עלול לגרום לכך שגם את דינו-שלו יפתחו בשמים. הגמרא מביאה בתור דוגמה את הסיפור של אברהם ושרה, ששרה מוסרת את דינו של אברהם לשמים בכך שהיא אומרת "ישפוט ה' ביני ובינך" (בראשית

לראות אותם כמו וירוסים: אלו יצורים שאי אפשר לומר שיש להם חיים אמיתיים משל עצמם, אלא הם חיים רק מזה שהם נטפלים לדבר חי. הם בעצם יצורים שהם רק מסגרת בלי שום תוך, ואת התוך הזה הם ממלאים על ידי שהם מזיקים ליצורים אחרים ונטפלים אליהם. המזיק או החיצוניים מגיעים למקומות שבהם יש פגמים וחסרונות, ולשם הם נכנסים ומשם הם יונקים. שוב, זה אמנם רק בגדר משל, אבל בעולם הביולוגי יש מילוני-מילוני חיידקים שסובבים אותנו, וכמו שכתוב בגמרא זה אולי טוב שאנחנו לא רואים אותם (ברכות ו,א). חלק מהחיידקים הללו הם אינדיפרנטיים מבחינתנו, וחלק מהם מזיקים. אמנם אפשר במאמצים גדולים לבנות איזושהי הוויה סטרילית, אבל באופן רגיל הם סובבים אותנו. למרות שהם סובבים סביבנו כל הזמן, יש לנו מנגנונים פנימיים גופניים שנלחמים בהם, וכאשר ידו או רגלו או גופו של האדם שלמים ללא שום פגע ופצע, אז החיידקים לא יכולים לגעת בו. מתי הם יכולים בכל זאת להיטפל אליו? כאשר יש איזשהו סדק או פגם – וזה המקום דרכו נכנסים המזיקים והמרעים. באותו אופן, גם כוחות הרע שמדובר עליהם כאן נכנסים באותם מקומות שיש סדקים במציאות, כיוון שהיצורים הללו חיים וניזונים מהפגמים שיש דברים אחרים, ומעבר לכך הם גם מעצימים ומגדילים אותם.

אחת השאלות שנובעות מתוך העניין הזה, היא אם המזיקים באמת מעוניינים להזיק – אז זו בעיה אמיתית; אלא שלרוב

הוא מדתו של יעקב, שנקרא בריח התיכון המבריח מהקצה אל הקצה כו' כידוע, והוא ענין מדת הרחמים, שהוא עושה וגורם בחינת האחדות היפוך הפירוד כו'. וכעת מסביר אדמו"ר הזקן מהו העניין של מידתו של יעקב. ושרש הדברים. הנה אמרו רבותינו ז"ל: "יעקב אבינו לא מת" (תענית ה,ב), פירוש: מפני שבמדתו של יעקב אין סיבה ליניקת חיצונים, שזוהי הנפילה שנקרא מיתה. בתוך המיתה או הנפילה יש כמה וכמה מדרגות, ומכיוון שבמידה של יעקב אין להם מקום, יוצא שיעקב אבינו לא מת. כי בחינת יעקב הוא שרש התיקון, שהוא בבחינת ההתכללות היפוך הפירוד כו', ואין יניקת החיצונים אלא מפסולת הדין שבא מבחינת הפירוד כנזכר לעיל. החיצונים הם למעשה כל מיני הוויות של מטה שמסתובבות בתוכנו, ואנחנו בעצם מוקפים במחנות שלהם. מכיוון ששום דבר לא נברא ולא יכול להתקיים בלי הכוח האלוקי, ואין שום כוח או גורם אחר שיכול לתת חיים, הרי שכל המזיקים בכל המשמעויות שלהם הם בעצם יצוריו וברואיו של הקב"ה; אם כן יש לתהות: מדוע הוא בורא אותם? מדוע הוא בורא את המזיקים, שחלקם הם בוודאי שדים מאוד מפחידים? אלא שחיצונים הללו הם בעצם סוג של תולדות של תהליך, הם בעצם השיריים או הפסולת שנוצרים על ידי מידת הדין, ומהצד הזה מידת הדין היא היוצרת של המזיקים.

מעבר לזה, מזיק הוא הוויה שכוח החיים הבסיסי שלה הולך ומתמעט, וזהו גם כן עניין של מידת הדין. מצד מסוים, אפשר

וביאור ענין מדת יעקב. הנה מה שנקרא בריח התיכון כו', אין זה מצד שהוא אמצעי בלבד שנקרא תיכון, אלא מלשון "תכנתי עמודיה סלה" כו', דהנה כתיב: "כל דרך איש ישר בעיניו ותוכן לבות ה'", ולפעמים אמר "ותוכן רוחות ה'" כו', פירוש 'ותוכן' זה היינו גם כן מלשון "תכנתי" כו'.

והעניין הוא, כי הנה אמרו רבותינו ז"ל בעניין "ברוך חכם הרזים" כו', מה שנאמר ביהושע שהוא "איש אשר רוח בו" כולל מכל מיני דיעות ורוחות בני אדם. כי רוחות בני אדם המה בחינת הדעות והשכליים של כל אחד ואחד, שאין חכמת אחד דומה לחברו, ולא יש שניים שיהא השגות שלהם שוות אלא זה משיג כך וזה משיג כך, וכל אחד ואחד מובדל מחברו בהשגתו ושכלו. שהרי גם בעניין אחד ששומעים שניים יחד מרב אחד זה משיג כך וזה משיג באופן אחר, וזהו מחמת שבגוף ועצם השגת שכל זה אינו דומה להשגת שכל חברו כו'.

הקרשים יחד, ובנוסף אליהם היה גם בריח תיכון שנמצא ביניהם, והוא גם עובר בתוך הקרשים עצמם. אבל מובן אחר של 'תיכון' הוא של דבר עשוי ומתוקן, דבר שעומד על מכונו באופן הראוי. דהנה כתיב: "כל דרך איש ישר בעיניו ותוכן לבות ה'" (משלי כא,ב), ולפעמים אמר "ותוכן רוחות ה'" כו' (משלי טז,ב), ומעיר המחבר שפירוש 'ותוכן' זה היינו גם כן מלשון "תכנתי" כו'. זאת אומרת שהקב"ה הוא זה שמבין, בודק ומתכנן את דרכיו של כל איש ואיש.

"כל דרך איש ישר בעיניו"

כעת נכנס אדמו"ר הזקן להסביר את העניין של "כל דרך איש ישר בעיניו". והעניין הוא, כי הנה אמרו רבותינו ז"ל בעניין "ברוך חכם הרזים" כו'. יש ברכה שנקראת 'חכם הרזים', שאומרים אותה שכשרואים שישים ריבוא מישראל; ומדוע מברכים אותה? זה על פי מה שנאמר ביהושע שהוא נבחר מפני שהוא היה "איש אשר רוח בו" (במדבר כז,יח), כלומר שהוא כלול וכולל מכל מיני דיעות ורוחות

המזיקים פשוט רוצים לחיות, וכיוון שכן הם צריכים למצוא להם מקור של חיים וחיות. כיוון שכן, אם אני כאדם אתן להם מזונות – אז הם יגדלו ויתרבו, אבל אם אני לא אפרנס אותם – אז הם יצטמצמו. זה בעצם מה שכתוב על זמן הגאולה "ובילע המוות לנצח" (ישעיהו כה,ח): לעתיד לבוא לא יהיה מקום לכל הדברים הללו, וממילא לכל כוחות הרוע לא יהיה ממה לחיות. כאמור, הכוחות הללו חיים מהפגמים, מהחסרונות ומהמומים שיש להוויות אחרות, מתוך סדקים של מציאות שהיא איננה מושלמת. לכן, כאשר המציאות כן תהיה מושלמת – אז לא יהיה מקום שהם יוכלו לינוק ממנה.

וביאור ענין מדת יעקב. הנה מה שנקרא בריח התיכון כו', אין זה מצד שהוא אמצעי בלבד שנקרא תיכון, אלא מלשון "תכנתי עמודיה סלה" כו' (תהילים עה,ד). 'תיכון' הוא מלשון אמצעי, והבריח הזה הוא גם באמת אמצעי. כמו שמופיע בתיאור של המשכן, יש שלושה בריחים שמחזיקים יחד את הקרשים: בכל קיר היו שני בריחים חיצוניים שמחזיקים את

הדבר, וכל אחד מהם רואה את הדברים בצורה אחרת ומיוחדת לעצמו.

וכל אחד ואחד מובדל מחברו בהשגתו ושכלו. זאת אומרת שאנחנו מובדלים זה מזה לא רק בזה שיש לנו אפים שונים ואופי שונה; הרי ודאי שיש אנשים רחמנים וקשים, חסרי סבלנות ומרובי סבלנות, דקדקנים ונינוחים. ההבדלים הללו הם הבדלים שנמצאים בתוך החלק הרגשי, והם ניכרים לעין. הנקודה כאן היא שאפילו כאשר לוקחים דבר שהוא לכאורה צריך להיות אובייקטיבי, כאשר מבקשים משני אנשים לחשוב על איזה נושא – מתברר שהם לא משיגים ומבינים את אותו הדבר. שהרי גם בעניין אחד ששומעים שניים יחד מרב אחד זה משיג כך וזה משיג באופן אחר, וזהו מחמת שבגוף ועצם השגת שכל זה אינו דומה להשגת שכל חברו כו'. בוודאי שכאשר מדובר על אוצר המחשבות והידיעות של שני אנשים ניתן לדבר על הבדלים משמעותיים – לכל אחד יש אוצר ידיעות אחר, וממילא יש ביניהם הבדל. אבל גם אם ניקח דוגמה פשוטה יותר, נראה שיש ביניהם הבדל: כאשר שני אנשים שומעים מהרב שלהם את אותו הדבר, מתברר שכל אחד מבין אותו בצורה אחרת.

במקומות אחרים מדובר על כך שככל שיש לאדם 'נשמה כללית' יותר, כך הוא יכול לדבר ליותר אנשים באופן כזה שכל אחד מהם חקבל ממנו. כיוון שכך, ככל שלאדם יש נפש יותר פרטית ויותר מסוימת, אז לא רק שאחרים לא יכולים להזדהות איתו, אלא הם גם לא יכולים להבין אותו. לכן לפעמים קורה ששני אנשים שונים

בני אדם (ראה במדבר רבה כא,ב), או בלשון אחרת: "שיכול להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד". לאנשים מסוימים יכול להיות מורה, מנהיג או מדריך שהם מכוונים זה כנגד זה ולכן הם גם מבינים זה את זה; אבל יכול להיות שעם אדם אחר, אותו מנהיג או מורה לא יצליח לדבר כיוון שהוא לא ימצא את הדרך לכך. אבל יהושע, המנהיג החדש שהקב"ה בוחר, הוא "איש אשר רוח בו": הקב"ה לא בחר בו משום שהוא אדם רוחני וגדול, אלא מפני שיש לו רוח שיכולה להתייחס לכל אחד ואחד. זאת אומרת שהמדרגה שבה אני מתייחס לאדם אחד היא לא כל כך גבוהה, אבל מדרגה שבה אני יכול להבין ולבנות יחסים עם כל אחד מעם ישראל למרות שהם שונים זה מזה – היא מדרגה גבוהה.

כי רוחות בני אדם המה בחינת הדעות והשכליים של כל אחד ואחד, שאין חכמת אחד דומה לחברו. גם אם לא נדבר שום רע על בני אדם אלא רק ניקח אותם כהוויות, נראה שאנשים שונים זה מזה, ולכל אחד יש שכל וחכמה משלו. ולא יש שניים שיהא השגות שלהם שוות, כלומר אין שניים שהם שווים בהשגתם, אלא זה משיג כך וזה משיג כך. שני אנשים אינם יכולים להשיג את אותה ההשגה אלא כל אחד מהם מבין בצורה אחרת. זה טבוע ונובע מתוך המהות האנושית, כיוון שזה שאנשים שונים גורם לכך שכל אחד מתייחס ומבין דברים באופן שונה. ממילא, שני אנשים שמסתכלים על אותו דבר – בעצם בכלל לא רואים את אותו

וכן בהתפעלות הלב מחולקים ומובדלים כל אחד מחברו: יש מתפעל כך ויש מתפעל באופן אחר, לפי שהלב בהתפעלותו הרי נולד מן השכל וכפי השגת השכל כך יתפעל הלב כידוע, על כן כמו שבשכל מובדל מחברו כך בהתפעלות שנולדה מן השכל גם כן אין אחד דומה לחברו כו'.

יותר אנשים כך הסיכוי לשינויים הוא גדול יותר. שוב, הבעיה היא שאנחנו חושבים בצורות שונות, אופן החשיבה של כל אחד הוא אינדיבידואלי ולא ניתן להעתקה, ולכן כאשר שני אנשים רואים, שומעים או אפילו מתפעלים מדבר אחד – אז הם לא מתפעלים באותו האופן, אלא ההתפעלות שלהם היא שונה מאוד. לפעמים אפשר לראות אנשים שמתפעלים משמיעה או מראיה, ומוטב להם שלא ישבו אחד עם השני, כי אז יכול להתברר שמה שבשכל האחד היה נקודת שיא, היה בשביל השני טריוויאלי או גרוע מזה.

מה שמוסבר כאן זה שהתופעה הזו היא לא חיסרון מהותי באדם מסוים, אלא זה חלק ממהות האדם. וודאי, תמיד יכול להיות שאדם רואה או קורא משהו הוא איננו מבין אותו, למשל כיוון ששכלו לא מסוגל להבין את זה – אבל שם זו בעיה טכנית. כאן מדובר לדוגמא על שני אנשים שיכול להיות ששניהם מבינים היטב, והם שניהם שמעו וקלטו את הדברים היטב – ובכל זאת הם לא שמעו את אותו הדבר. גם בלי להכניס לשאלה מה כל אחד זוכר ממה שקרה, עדיין כאשר עשרה או מאה איש רואים את אותו הדבר, ולאחר מכן הם מנסים לשחזר את מה שהם חוו – מתברר שלכל אחד יש חוויה אחרת, מפני שהזיכרון שינה מעט את הדברים; גם כאשר מדובר על דבר שהתרחש ממש באותו רגע, אם לוקחים שני אנשים יכול

באים ללמוד מאותו רב, אבל כאשר הם דנים בנושא שהם לא הבינו אותו הם מגלים שכל אחד הבין בצורה אחרת; לפעמים ההבדלים הללו הם מאוד דקים, ולפעמים הם מאוד קיצוניים.

יש סיפור שמופיע בגמרא על כך שהיו לרבי יהודה הנשיא שני תלמידים חשובים, וכל אחד מהם ציטט אותו בצורה אחרת, והם היו כל כך בטוחים באמיתות הדברים עד שכל אחד מהם נשבע שהוא אומר בדיוק את דברי רבי. בוודאי שאף אחד מהם לא נשבע שבועת שווא, אבל הסיפור הזה מראה שיכול להיות שאני מוכן להישבע שהבנה מסוימת היא הדרך הנכונה והראויה לראות את הדברים, ואילו אדם אחר יראה את הדברים בצורה שונה לגמרי. זה נכון שיש דברים שנאמרים ונמסרים באופן כזה שאפשר להבין אותם ביותר מאופן אחד, אבל כאשר מדובר בדבר שיש לו הבנה ותוכן מסוים – נתפס ומובן אצל אנשים שונים בדרכים שונות – ואין לזה תקנה.

וכן בהתפעלות הלב מחולקים ומובדלים כל אחד מחברו: יש מתפעל כך ויש מתפעל באופן אחר. ומדוע זה כך? לפי שהלב בהתפעלותו הרי נולד מן השכל וכפי השגת השכל כך יתפעל הלב כידוע, על כן כמו שבשכל מובדל מחברו כך בהתפעלות שנולדה מן השכל גם כן אין אחד דומה לחברו כו', וכמובן ככל שיש

אחרת לגמרי בלי שום קשר לתפילה – אז הם התרעמו על זה. סביר להניח שאם רבי לוי יצחק היה חושב באותו אופן, גם הוא היה מגיע למסקנה הזאת. במילים אחרות, זאת שאלה של השקפה, של תפיסת עולם: היהודים הטובים הללו תופסים שאדם חייב להתפלל וזה פשוט שהוא מתפלל, והוא גם פשוט מוכרח לעשות כל מיני דברים נוספים בעולם. אבל בשביל אותו עגלון העולם עובד בצורה הפוכה: זה הגיוני וברור שצריך לתקן את הגלגלים של העגלה; אבל בשבילו התפילה היא דבר שחורג מתוך המסגרת הרגילה של החיים. אם הוא היה גוי הוא באמת לא היה מתפלל, אבל כיוון שהוא יהודי אז יש לו מסירות נפש לזה, למרות שהוא מתעסק בתיקון העגלה – שזהו דבר ראשון במעלה. שוב, הנקודה היא שלא רואים שני דברים שונים, שתי עובדות שונות; רואים את אותה עובדה, והשאלה היא לאיזה כיוון לוקחים אותה.

יש ספר שנקרא 'מבחר הפנינים', שיש בו אוסף של כל מיני מאמרי חכמה, שחלקם ממקורות ישראל וחלקם כנראה ממקורות אחרים, והם מסודרים לפי סדר עניינים מסוים. אחד הסיפורים שם הוא על חכם ותלמידו שיצאו לשוק וראו שם נבלה; התלמידים דיברו על כמה היא מסריחה, ואילו החכם דיבר על השיניים הלבנות שיש לה. כאן זו נקודה מעט שונה, אבל גם היא קשורה לענייננו: גם החכם יודע שהנבלה הזו מסריחה, אלא שהוא מנסה למצוא בה איזה דבר שהוא לא מסריח; הוא רואה שלנבלה יש שיניים לבנות, אז הוא ידבר עליהן. העניין כאן הוא שכאשר

להיות שיתברר ששניהם הבינו את הנושא בצורות שונות.

רק כהערה, אנשים יכולים לראות את אותו הדבר ובגלל נטיית הלב שלהם או אופן הראייה הם מוציאים מסקנות שונות מאותו מאורע. כדוגמא, רק כדי שלפחות נספר מעשי צדיקים: מסופר על רבי לוי יצחק מברדיצ'ב, שהראו לו את פלוני שהיה יהודי פשוט ועגלון, שבזמן שהוא סידר את הגלגל של העגלה שלו היו לו עליו טלית ותפילין, והוא מלמל את התפילה. כשהראו את היהודי הזה לרבי לוי יצחק אמור לו: 'תראה איזה אדם נמוך הוא', אבל רבי לוי יצחק אמר: 'תראו איזה אדם נעלה הוא! אפילו בשעה שהוא מסדר את גלגלי העגלה הוא מתפלל!'. הנקודה כאן היא ששני אנשים ראו את אותו המאורע, אבל כל אחד מהם הגיע למסקנה שונה לגבי העניין.

אם חושבים על הדברים הללו בהיקפים רחבים יותר, בעצם ניתן לראות שאנשים לא רואים שני דברים, אלא הם רואים אותו הדבר אבל הם מבינים ומסיקים ממנו מסקנות שונות. כאשר אני בונה איזושהי מחשבה או חווה דעה, אני מתחיל מאיזושהי נקודה פשוטה שממנה אני מגיע אל המסקנות. כך למשל אותם אנשים שראו את העגלון עם הטלית והתפילין יודעים שצריך להתפלל בכוונת הלב, ומי שרוצה יכול לבדוק בשולחן ערוך איך צריך לעמוד ולחשוב על כל דבר בתפילה; ועכשיו אותם אנשים רואים שלא רק שהעגלון איננו עומד באימה וביראה ובדבקות גדולה, אלא שבאותו הזמן שהוא מתפלל הוא גם עושה מלאכה

וזהו "כל דרך איש ישר בעיניו", פירוש: כל אחד ואחד כפום שיעורא דיליה בשכלו דמשער בלביה, כך הוא מתפעל, כמו שכתוב בזהר על פסוק "נודע בשערים בעלה": "כל חד וחד לפום שיעורא דיליה, מה דמשער בלביה" כו'. ועל כן מובדל כל אחד ואחד מחברו, וכל דרך איש ישר מאד בעיניו, ודרך השגת והתפעלות זולתו זר בעיניו מאד ולא יוכל לסובלו כלל.

לאיזושהי נקודה שבה הוא אומר: 'יש בזה איזושהו צד טוב'.

אני אומר את הדברים הללו כדי שלומר שבוודאי שאפשר להסתכל בדברים שונים בצורות שונות – למרות ששוב, זו לא הנקודה כאן. הייתה אישה צעירה שהכרתי שעברה תאונה חמורה מאוד. לפני התאונה היא הייתה מאוד יפה, והתאונה השחיתה חצי מהפנים שלה, והיה קשה מאוד להסתכל בחצי הזה שלה. חצי מהפנים שלה היו יפות מאוד, אבל החצי השני היה קשה מאוד למבט, ולראות את שני הצדדים הללו יחד היה גם כן קשה. בכל אופן, העניין הוא שיש דבר אחד שאפשר לראות אותו משני צדדים שונים, ולכל אחד מהצדדים יש אופי אחר. גם היחסים שלנו עם בני אדם בנויים באותו אופן, והמושג של 'עין טובה' קשור לעניין הזה: בין השאר, עין טובה היא היכולת לראות מעלות באדם מסוים, גם אם זה לא הדבר היחיד שיש בו, וגם אם לפעמים זה דורש איזושהו חיפוש ומאמץ. השאלה היא בעצם על מה אני רוצה להסתכל: לפעמים אני בוחר להסתכל על דברים רחוקים יותר, ולפעמים אני בוחר לראות ולבדוק דווקא את החיסרון, ואני מנסה להבין היכן בדיוק הוא נמצא ומהם הפרטים שלו.

אבל גם יכול להיות שאני מסתכל על החיסרון הזה, ולפתע מתברר לי שאני

אני מנסה לעשות חשבון של עניין מסוים, אני יכול להתעלם מצד אחד ולבחור לגעת רק בצד השני – וזה דבר שאנשים עושים מתוך רצון ובחירה או בגלל האישיות שלהם, ועושים את זה לגבי מגוון דברים. זאת אומרת שאני מסתכל באיזה דבר, ואז אני יכול להחליט האם למצוא בו חסרונות או למצוא בו מעלות, שאגב – זו יכולה להיות עבודה יותר קשה.

לפעמים פוגשים אנשים ומנסים למצוא בהם כל מיני מעלות – וזה בהחלט לא פשוט. מסופר על מישהו שכעס על אשתו והוא נדר שהוא נפרד ממנה, אלא אם היא תראה לחכם שיש בה משהו יפה. הביאו אותה אל החכם, והחכם שואל את התלמידים שלו: 'יש לה עיניים יפות?', והם עונים: 'יש לה עיניים קטנות ומכוערות'; 'יש לה אף יפה?' – 'לא, יש לה אף עקום'; 'יש לה שיניים יפות?' – 'יש לה רגליים שחורות ועקומות'; 'יש לה רגליים יפות?' – 'יש לה רגליים כמו של אווז', וכן הלאה. התלמידים כבר לא יודעים מה לעשות, ואז החכם שואל: 'יש לה שם יפה?' והם עונים לו: 'לא, השם שלה הוא לכלוכית', אז אומר החכם: 'זה דבר יפה: יש לה שם שכל כך מתאים לה – אז אתה יכול להתחתן ולחיות איתה'. זאת אומרת שלפעמים זאת שאלה של רצון למצוא פתרון לשאלה, ואם מישהו מנסה ומנסה להתעמק דברים אז הוא יכול להגיע

ישר בעיניו", שהוא נכון גם באופן שכלי וגם באופן רגשי. לפעמים הדברים הללו הולכים למרחקים גדולים מאוד, עד כדי כך שרוב בני האדם לא יראו את הדבר כפי שאני ראיתי אותו.

כמו שכתוב בזהר על פסוק "נודע בשערים בעלה" (משלי לא, כג): "כל חד וחד לפום שיעורא דליה, מה דמשער בלביה" כו' (ראה זהר ח"א קג, ב). 'בעלה' כאן הוא הקב"ה, והנקודה היא שהוא "נודע בשערים" של כל אחד, וזוהר מפרש שהכוונה היא שכל אחד יודע אותו לפי השיעור שלו. זאת אומרת שבשביל אחד הקב"ה הוא מאוד קטן מפני שזה השיעור שלו, ואילו בשביל האחר הוא גדול, נורא או רחום. יוצא, שמספר השערים הוא לכל הפחות כמספר בני האדם, כיוון שלכל אחד יש את השער ואת האופן שבו הוא רואה את הדברים, ושבעקבות כך הוא מגיע גם למסקנות ולהתפעלויות שונות.

ועל כן, כיוון שיש את ההבדלים הללו בין כל אחד ואחד, יוצא שמובדל כל אחד ואחד מחברו, וכל דרך איש ישר מאד בעיניו, ודרך השגת והתפעלות זולתו זר בעיניו מאד ולא יוכל לסובלו כלל. אנחנו מסתכלים באותו דבר, וברור לי שמה שאני רואה הוא הנכון, הישר וההוגן, ואילו חברי רואה את הדברים בצורה שונה ומגיב בצורה שונה. אם אני איש מספיק חריף, אז אני יכול אפילו לומר: 'תראו מה המשוגע הזה חושב, הוא משונה, הוא בכלל לא בן אדם! איך הוא יכול להבין את הדברים לא כמו שאני מבין אותם?'. זה בעצם מה שאדמו"ר הזקן אומר כאן: "כל דרך איש ישר בעיניו" גורם

משוחד – לא בגלל שאני בוחר לא להסתכל על הצד החיובי, אלא מפני שעבור אדם אחר בדיוק אותם הדברים נראים יפים, טובים ונכונים – וזהו בעצם העניין שמדובר עליו כאן. בנקודת הבסיס, מדובר על שני אנשים נבונים שרואים או שומעים דבר זהה, ומתברר שכל אחד מהם הבין אותו בצורה שונה – רק מפני שהם אנשים שונים והמוח שלהם עובד ומבין דברים בצורה אחרת, וזה לא בגלל שאחד מהם הוא אדם טוב יותר והשני אדם טוב פחות. כאמור, ההבדלים הללו יכולים להיות עצומים והם יכולים להיות קטנים, אבל הדקויות הללו מצויות לגבי כל דבר בעולם. אפילו כאשר מדובר במדידות מדעיות, פשוט ששני אנשים שמודדים את אותו הדבר יכולים להגיע לתוצאות שונות, שנובעות מדקות ההבחנה של כל אחד מהם. יש סטיסטיקה שלמה של דברים שבודקת את מרווח הטעות בתפיסה ובמדידה, ושהיא מגדירה מה לא נחשב טעות ואיזו סטייה היא כבר משמעותית יותר ואי אפשר להתעלם ממנה.

לענייננו, ההבדלים הללו בין אנשים בנויים על האישיות ועל המהות שלי, אולי גם על העיניים שלי שרואות דברים בצורה אחת – וכל הדברים הללו יחד יוצרים הבדלים גם בהתפעלות הלב של כל אחד ואחד. וזהו "כל דרך איש ישר בעיניו", פירוש: כל אחד ואחד כפום שיעורא דליה בשכלו דמשער בלביה, כך הוא מתפעל. אני רואה דברים לפי השכל שלי ולפי האישיות שלי, ומזה אני מתפעל באופן מסוים – וזהו העניין של "כל דרך איש

אבל "ותוכן כל רוחות ה'" וכן "ותוכן לבות ה'", פירוש: 'ותוכן' הוא המשווה אותם ומקיים אותם להיות כולם בהשוואה אחת כללית, לכלול כל הנמצאים יחד בלתי פירוד והתחלקות כלל, כמו "תכנתי" כו', וכמו "ושמים בזרת תכן" כו', שהוא ענין קיום כו'. וכך על ידי שם הוי"ה, שהוא מדת תפארת דיעקב הנקרא בריח התיכון, שהוא הכולל כל הרוחות וכל הלבבות, על כן כל מיני השגות בני אדם וכל מיני התפעלותם משווה לכולם יחד כו', ועל ידי זה יש להם קיום חזק בלא נפילה כלל. וכמו שכתוב: "אל אלקי הרוחות לכל בשר" כו', וכענין חכם הרזים למטה כו', כענין יהושע שנאמר בו "איש אשר רוח בו", ואמרו רבותינו ז"ל "שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד" כו' – הוא מדת תפארת, שהוא קו האמצעי הכולל הכל כו'. והיינו "ותוכן רוחות" – כל הרוחות דששים ריבוא נשמות ישראל, וכן "ותוכן לבות" – כל התפעלות דששים ריבוא כו', הוא על ידי שם הוי"ה דוקא, ודי למבין.

את עצמי, ולכן התוצאה תהיה תמיד שאני מאה אחוז בסדר. גם אחרי שצועקים הרבה על אנשים, והם מתחילים לחשוב 'אולי אני לא לגמרי-לגמרי בסדר', המחשבה הבאה שלהם היא 'אני לא באמת מאמין במה שהם אומרים, כי אני רואה את הדברים בצורה שלי, ומהצד הזה אני מאה אחוז בסדר'. רק כאשר אני בוחן מישהו אחר אז אנחנו לא נהיה זהים, נהיה בגדלים שונים וכן הלאה; יכול להיות שיהיו דברים שלא אכפת לי מהם, אבל גם יהיו דברים שמציקים לי וממילא הם יכולים ליצור שנאה או חוסר נחת סביבם.

קיום הבריאה על ידי מידת הרחמים

אבל "ותוכן כל רוחות ה'", וכן כתוב "ותוכן לבות ה'", פירוש: 'ותוכן' הוא המשווה אותם ומקיים אותם להיות כולם בהשוואה אחת כללית, שבמסגרתה הוא יכול לכלול כל הנמצאים יחד בלתי פירוד והתחלקות כלל, כמו שכתוב על השמים "תכנתי עמודיה" כו'. כלומר הקב"ה מחזיק

ויוצר את הפירוד בין בני אדם, ולפעמים יש פירוד דק מאוד ולפעמים יש פירוד גדול מאוד. שוב, לא מדובר כאן על כל מיני רצונות להרע או לשנוא; אין כאן שום שנאה, אבל זה עדיין יכול לקרות גם לאנשים הגונים וטובים, ואפילו לאנשים שנמצאים בקשר קרוב אחד לשני: הם מגלים את הפערים ביניהם, ומה לעשות – יכול להיות שאותו אחד שהוא חביב ואהוב ומכובד בעיני, בכל זאת רואה ועושה את הדברים אחרת.

לפני שנים תהיתי לעצמי מדוע זה נדיר מאוד, אם זה בכלל קורה, שמישהו חושב על עצמו כטיפש? אני פוגש לא מעט אנשים, ואחדים מהם נראים לי חמורים גמורים מכל הצדדים, אבל הם לא רואים את עצמם ככאלה; יכול להיות אפילו שהם יחשבו ככה על אנשים אחרים, אבל לא על עצמם. מצד מסוים, זה כמו במתמטיקה: כשמחלקים מספר בעצמו התשובה תמיד תהיה אותה תשובה: אחת, וזה לא משנה אם המספר הוא חמש או חמש מיליון. אני הוא זה שבודק ובוחן

אחד מתוך העם – ולכן הוא היה יכול להיות המנהיג. מי שיכול להתאים את עצמו רק באופן פרטי יכול להוביל רק את האנשים מהסוג שלו, אבל את האנשים האחרים הוא לא יכול להוביל. זה שיש אנשים שלא הולכים ביחד זה לא בהכרח עניין של חיסרון אצל פלוני או אצל אלמוני, כיוון שיכול להיות שהחיסרון מצוי דווקא אצלי, ובכל אופן זו לא הנקודה כאן. הנקודה המרכזית כאן היא שפשוט יש שני דברים שלא יכולים לקלוט זה את זה, וזה לא קשור לזה שאחד הוא בולט מידי או שהשני הוא עקום. בכל אופן, היכולת להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד הוא מדת תפארת, שהוא קו האמצעי הכולל הכל כו'.

והיינו "ותוכן רוחות ה'" – כל הרוחות דששים ריבוא נשמות ישראל, וכן "ותוכן לבות ה'" – כל התפעלות דששים ריבוא כו' הוא על ידי שם הוי"ה דוקא, ודי למבין. אם כן, שם הוי"ה הוא בבחינת הבריח התיכון, שהוא יכול לכלול את כל הרוחות, את כל הרגשות ואת כל העניינים. כשיש כלי קטן או כלי מאוד ספציפי, אז אפשר להכניס אליו רק דברים שהם בגודל שלו, אבל כשיש כלי רחב יותר אז אפשר להכניס לתוכו דברים שונים, והכל יכול להיכנס לתוכו. למעשה, זה שדבר אחד יכול בתוכו כמה דבר נוגע לכל מיני בעיות: מה הגודל של הכלי הזה, מה המידה שלו וכן הלאה. לכן, ככל שהכלי קטן כך הוא יכול לכלול פחות. בלשון ובאופן אחר, גם אם במשמעות מעט שונה, יש את הביטוי 'קטנות המוחין'. קטנות המוחין זה כאשר יש

ומקיים את הדברים הללו על ידי זה שהוא משווה אותם בהשוואה אחת, על ידי זה הוא כולל את כולם יחד. וכמו "ושמים בזרת תכך" כו' (ישעיהו מ, יב), כלומר שה' מכונן את השמים והוא מודד אותם בזרת, שהוא ענין קיום כו'.

כעת חוזר בעל התניא לעניינו: וכך על ידי שם הוי"ה, שהוא מדת תפארת דיעקב. שם הוי"ה קשור לספירת התפארת, כמו שלכל ספירה יש את השם ששייך אליה. הנקרא בריח התיכון, שהוא הכולל כל הרוחות וכל הלבבות, על כן כל מיני השגות בני אדם וכל מיני התפעלות משווה לכולם יחד כו', ועל ידי זה יש להם קיום חזק בלא נפילה כלל. כיוון שהקב"ה כולל את כולם יחד, אזהם יכולים לעמוד.

וכמו שכתוב: "אל אלקי הרוחות לכל בשר" כו' (במדבר כז, טז), שמשה בעצם אומר לקב"ה אתה הוא זה שרואה את כל רוחותיהם של בני האדם ואתה יכול להכיל את כולם, ולמעשה אתה כולל את כל מה שיש בתוך המציאות. וכענין חכם הרזים למטה כו', שכפי שאמרתי מברכים כאשר רואים שישים ריבוא בני אדם. כמה דעות יש לשישים ריבוא בני אדם? לפוחת שישים ריבוא, אם לא יותר, והקב"ה מבין את כולם – ולכן אני מברך על זה 'חכם הרזים'. זה לא רק שהוא מבין כל אחד ואחד מהם, אלא הוא גם מבין את כולם יחד – וזוהי המשמעות של 'חכם הרזים'. וזה כענין יהושע שנאמר בו "איש אשר רוח בו", ואמרו רבותינו ז"ל "שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד" כו'. ליהושע הייתה את היכולת לראות את הרוחות של כולם ולהתאים את עצמו באותו רגע לכל

ומטעם זה צריך לקיים מצות "ואהבת לרעך כמוך" קודם התפילה כידוע, כדי שיכלול עצמו בבחינת התכללות ואחדות אחת עם כללות נשמות ישראל, וישכון עליו שם הוי"ה שהוא התוכן כל הרוחות כו'. והוא בחינת יעקב שהוא היפך מידת הדין הגורמת הפירוד וההתחלקות להיות דרך זולתו זר בעיניו, אבל על ידי מדה זו נהפוך הוא שגם דרך זולתו יוכשר בעיניו כמו דרכו.

מסוגל להכיל שום דבר מלבד מה שנמצא בתוך המסגרת הקטנה שבראש שלי. זו בעיה שלא תמיד יש לה פתרון, כיוון שהיכולת להכיל כל דבר לפעמים תלויה במדרגות או במהויות שהן הרבה מעבר למה שאדם מסוגל לעשות. זאת אומרת שיכול להיות שהמלאך מיכאל יכול לשאת את זה, אבל כיוון שאני לא המלאך מיכאל אז אני לא יכול לשאת את זה.

מסופר שיום אחד נכנס איש צעיר ולבוש יפה לבית הכנסת של רבי לוי יצחק מברדיצ'ב, והרבי תופס ומטלטל אותו: 'תגידי לי, מה יגיד המלאך מיכאל? מה יגיד המלאך גבריאל?'. אותו אחד לא הבין מה הרבי רוצה ממנו, והרבי הסביר לו: 'תראה, אני יודע שלפעמים בן אדם גונב מפני שהוא רעב, מפני משחטר לו, או מפני איזושהי סיבה אחרת. אבל אתה אדם שיש לך רכוש משלך – אז למה אתה גונב? המלאך מיכאל לא יכול להגיד עליך שגנבת בגלל שאתה עני ולכן צריך לרחם עליך; מי בכלל יכול לרחם עליך?'. מה שריצית להגיד זה שגם למלאך מיכאל יש גבולות שמעבר אליהם הוא כבר לא יכול להכיל, אבל בן-אדם – שהוא כמובן לא המלאך מיכאל – יש לו הרבה פחות סובלנות לזה.

אם כן, היכולת הזו היא דבר שעומד לעצמו, היא 'הבריח התיכון' שהוא כולו נס ופלא, שמתוך שהוא שלם הוא יכול

למישהו ראש קטן, שיכול לקלוט רק דברים מסוימים, ודברים אחרים הוא לא יכול. קטנות המוחין לא שייכת רק אצל ילדים, ולצער הלב יש גם אנשים בוגרים שנשארים עם קטנות המוחין של ילדים בני ארבע לאורך כל ימיהם. במילים אחרות, קטנות המוחין היא שאני יודע שדברים צריכים להיות בצורה מסוימת, וממילא כל דבר שבנוי בצורה אחרת הוא גועל נפש ואני לא יכול להכיל אותו – שוב, מפני שאני קטן מידי. ככל שלאדם יש יותר קטנות המוחין הרי שההבנה שלו יותר מצומצמת בגבולות של עצמו, והוא לא יכול להכיל ולהבין דברים אחרים, וזה לא משנה בן כמה הוא; הוא יכול להיות גם מבוגר שמהבחינה הזו הוא בכלל לא גדל. זה שאותו אחד איננו יכול להכיל את האחר לא אומר שהאחר הוא בהכרח רע, גרוע, או משונה, אלא זה רק אומר שמי שמסתכל עליו הוא קטן והוא איננו יכול להכיל אותו. לעומת זאת, ככל שתהיה לי יכולת להכיל יותר כך אני אוכל לכלול יותר דברים בתוך עצמי כך שהם לא יצרו סתירה או משברים בתוך חיי.

כפי שכבר הערתי, הדברים הללו נכונים לא רק לגבי דברים שברגש, אלא גם לגבי דברים שבהבנה: לגבי יפה או מכוער, נכון ולא נכון, אמת ושקר. ככל שאני מצומצם אני יודע בדיוק מהי האמת ואיפה נמצא השקר, וככל שאני יותר קטן כך אני לא

לשם, ובסופו של דבר יצא שאני אשב כמו
 כלב בודד בגן עדן.

לענייננו, צריך להתפלל עם כל שאר כנסת
 ישראל, וכדי לעשות את זה אני צריך
 לאהוב את כל כנסת ישראל. והוא בחינת
 יעקב שהוא מידת הרחמים, והוא היפך
 מידת הדין הגורמת הפירוד וההתחלקות
 להיות דרך זולתו זר בעיניו, אבל על ידי
 מדה זו נהפוך הוא שגם דרך זולתו יוכשר
 בעיניו כמו דרכו. זה שאדם יגיע למדרגה
 כזאת שלא רק שזולתו לא יהיה מאוס
 בעיניו, אלא שהוא יוכל להיות קרוב אצל
 זולתו – זוהי מידתו של יעקב.

אמנם אדמו"ר הזקן לא נכנס לבאר כאן
 את העניין של הרחמים, אבל אני רוצה
 להסביר משהו בעניין הזה. מהי מידת
 הרחמים? זו כנראה תכונה מאוד בסיסית,
 ויש ספרים שכתוב בהם שמידת הרחמים
 היא מידה עם מרחב הרבה יותר גדול
 מאשר המרחב של האהבה; למעשה זה
 דבר פשוט: בשביל לאהוב מישהו או
 משהו אני צריך המון צדדים משותפים,
 ואם אני לא מוצא שום צד משותף איתו
 אז יהיה לי מאוד קשה עד בלתי אפשרי
 לאהוב אותו. למשל, אדם לא יכול
 להתאהב במכונית עד כדי כך שהוא ירצה
 להתחתן איתה, ולרוב בני האדם גם כלב
 הוא לא אפשרות לחתונה. אני יכול אולי
 מאוד לחבב אותו, אבל הוא לא נושא
 לאהבה כיוון שהוא לא מספיק קרוב אליי
 ואין לנו מספיק דברים משותפים. כשדבר
 הוא רחוק מדי אז אני לא יכול לאהוב
 אותו. להבדיל, אחת הבעיות האמיתיות
 שיש בעניין של אהבת ה' זו בעיית
 המרחק. אני לא מקטרג על מהותנו

להכיל את הכל – גם את הגדולים וגם את
 הקטנים, גם את השלמים וגם את
 הפגומים.

התכללות עם נשמות ישראל לפני התפילה

ומטעם זה צריך לקיים מצות "ואהבת
 לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח) קודם התפילה,
 כידוע. כתוב אצל האר"י שלפני שאדם
 מתחיל להתפלל הוא צריך להגיד "הריני
 מקבל על עצמי מצוות עשה של ואהבת
 לרעך כמוך". מדוע? כדי שיכלול עצמו
 בבחינת התכללות ואחדות אחת עם
 כללות נשמות ישראל, וישכון עליו שם
 הוי"ה שהוא התוכן כל הרוחות כו'. אם
 אני לא אוהב את כל ישראל אז אני לא
 יכול להתאחד עם כל ישראל, ואם אני לא
 יכול להתאחד עם כל ישראל אז אני שובר
 את האחדות של שם הוי"ה – לפחות
 לגביי, ולכן אני לא יכול להיכנס לתוך
 המעגל הזה. כדי שאוכל להתגבר על
 העניין הזה ולהיות עם כל ישראל, אז אני
 אומר את הדבר הזה לפני התפילה.

פעם היה איזשהו עניין הלכתי שנאמרו בו
 כמה דעות, שכולם עשו אותו באופן
 מסוים שהיה אפשר לפקפק בו. אבל אחד
 מהאנשים בעניין אמר: 'אני מעדיף להיות
 בגיהנום עם כל ישראל, מאשר להיות בגן
 עדן לבד'. למעשה, יש הרבה אנשים
 שרוצים להיות לבד בכך עדן, וזו בעיה.
 לפעמים זה גם נובע מזה שאני רוצה
 להגדיר את גן העדן לפי ההגדרות שלו,
 ואני לא מוכן להיכנס לגן עדן של אנשים
 אחרים. אני יכול למשל לומר שאם גן עדן
 צבוע בוורוד מזעזע – אז אני לא נכנס

ולכך אמרו רבותינו ז"ל "יעקב לא מת", לפי שאין ממדה זו סיבת יניקה לחיצונים כלל, אחר שאין נעשה מזה שום פירוד והתחלקות, כי מדה זו היפוך הפירוד כו', ודי למבין.

אך כדי שיגיע האדם למדה זו אין זה אלא על ידי מדת השפלות שמשפיל את עצמו מאד, וכעניין "ונפשי כעפר לכל תהיה" כו', שעל ידי זה יכול להתאחד גם עם היפוכו.

האהבה ההסתכלות הזו בחסרונות לא מביאה לביקורתיות ולריחוק, אלא דווקא להיפוך של ההרגשה הטבעית הזו. באופן טבעי יכול להיות שאני רואה יצור מסוים שהוא לא נאה בעיניי ושאיני לעולם לא אוהב אותו; אבל בשביל לראות אדם מסכן שסובל, שהוא נראה מעוות – אני לא צריך לאהוב אותו בשביל לרחם עליו, ואלו יכולים להיות אפילו רחמים עמוקים מאוד, זאת אומרת שהרחמים יכולים להיות רגש לא פחות חזק מאשר האהבה.

כפי שאדמו"ר הזקן כותב, מידת הרחמים היא מידתו של יעקב, והיא יכולה לחול על כולם. הפסוקים שהובאו כאן במאמר בעצם משקפים את שני הצדדים של מידת הרחמים: "גם שמים לא זכו בעיניו" משקפים את מידת הדין, כמו גם הפסוק "ובמלאכיו ישים תהלה" (איוב ד, יח) – כלומר גם על השמים וגם על המלאכים הקב"ה טוען שהם לא מספיק בסדר, כיוון שהוא רואה את החסרונות שלהם. אבל מצד שני, יש גם את "רחמיו על כל מעשיו" (תהילים קמה, ט) – זאת אומרת שהרחמים של הקב"ה כוללים את כל מעשיו, את הגדולים ואת הקטנים.

לפני שנים רבות התבוננתי על זה, וגם ניסיתי לכתוב על כך שאנשים שעובדים בשדות מנסים לגרש את הציפורים כדי שלא יאכלו מהיבול. כשאני רואה דבר

הדתית, אבל תסתכלו למשל על הנוצרים הקתוליים, שיש להם תמונה של האלוהים שלהם – ואז יש להם איזושהי דמות שהם יכולים להתייחס אליה ולאהוב אותה, ולרוב הם גם יעשו אותה לפי הטעם שלהם. לעומת זאת, לאדם מישראל שאין לו שום דמות כזאת, יהיה לו יותר קשה, כיוון שנקודת האהבה עומדת על הצורך בקרבה. כדי שאני אוהב משהו אני צריך לדמיין אותו, שתהיה לי איזושהי הזדהות איתו.

כל זה נכון לגבי האהבה, אבל זה לא נכון לגבי הרחמים. כדי לרחם אינני צריך להיות זהה, אלא אני יכול לרחם על כל מיני אנשים שונים, או אפילו גם על כל מיני יצורים שונים. אני יכול לראות כלב או חילזון פצוע ואני ארחם עליו, גם אם אני לא אדם רגיש באופן מיוחד. המרחק ביננו הוא באמת גדול, אבל מידת הרחמים היא הרבה יותר גדולה והיא הרבה יותר כוללת ומקיפה. מהבחינה הזו, מידת הרחמים היא מעניינת: במידת האהבה אני מתקרב, משתוקק ורוצה; במידת הדין אני מתרחק ורואה דווקא את החסרונות והפגמים; ואילו מידת הרחמים, כמו שכתוב בספרים, היא מעין מידה מעורבת. מדוע? כיוון שבדומה למידת הדין אני יכול לרחם על מישהו בגלל החסרונות שלו ולא בגלל המעלות שלו; אלא שבדומה למידת

ודי למבין. אם כן, יעקב הוא הבחינה שיכולה לכלול בתוכה ולשאת על גביה הכל, ובבחינה הזו הרע לא יכול לגעת.

מידת הרחמים היא על ידי מידת השפלות

אך כדי שיגיע האדם למדה זו, איך אדם יכול להגיע למידה כזו שכוללת הכל? אין זה אלא על ידי מדת השפלות, שמשפיל את עצמו מאד, ואז הוא יכול להתייחס אל עצמו כעניין "ונפשי כעפר לכל תהיה" כו' שאומרים בסוף התפילה, שעל ידי זה יכול להתאחד גם עם היפוכו. אצל סתם אדם, ה-'אני' שלו מוגדר פחות או יותר על ידי הגוף שלו. יש כל מיני מחקרים על המרחב הפרטי של כל אדם, כלומר מתי אני ארגיש לא בנוח כאשר מישהו זר יבוא ויתיישב לידי, והם מצאו שיש הבדל בין ארצות המזרח לארצות המערב, בכך שבארצות המזרח המרחב הפרטי של האדם הוא כנראה יותר קטן, ובארצות המערב הוא יותר גדול. בכל אופן, זה שאני הולך עם מרחב פירושו של דבר שאני לא הולך לבדי אלא אני הולך עם בערך עוד חצי מטר מסביבי, ואם שמישהו ייכנס למרחב שלי אז ארגיש לא נוח עם זה. לענייננו, כאשר אדם הוא בעל גאווה אז הרבה פעמים המשמעות של זה היא שהמרחב שלו הוא יותר גדול.

למען האמת, לא צריך להיות בשביל זה בעל גאווה גדול; אני למשל בדקתי את זה פעם באוטובוסים, וראיתי שהרבה מאוד פעמים תמצאו אנשים שיושבים לבד על הספסל. מדוע? כיוון שזה נכון שהאיש שיושב לידי לא ינשך אותי, והוא לא

כזה, אני לא צריך להיות הקב"ה כדי להרגיש אמפתיה ורחמים על שני הצדדים: על האנשים שמבריחים את הציפורים, ועל הציפורים שרוצות לאכול. אבל אם אני רוצה להיות במידת הדין, אז אני צריך לחתוך ולהחליט: האם אני בעד האנשים או בעד הציפורים? למעשה, מידת הדין מחייבת את החיתוך הזה בהרבה עניינים, וזאת לעומת מידת הרחמים שבעצם אומרת: לא חייבים להחליט, אלא אפשר להכיל את שני הצדדים הללו, ואפשר לרחם על שניהם. באופן אחר, אני יכול לרחם על שני אנשים שסותרים זה את זה או שהם לא סובלים זה את זה; אני אמנם לא אוכל בהכרח לאהוב את שניהם, אבל אני יכול לרחם על שניהם יחד. לפי זה יוצא שמידת הרחמים היא בעצמה העניין של יכולת ההכלה, היכולת לכלול מספר דברים. כלומר בניגוד למידת הדין שהיא חותכת ומפרידה, ובניגוד למידת האהבה שיכולה גם כן להפריד על ידי זה שאני אוהב דווקא את פלוני ולא את אלמוני, הרי שבמידת הרחמים אני יכול לרחם על כולם – "רחמיו על כל מעשיו". הקב"ה מרחם גם על תולעת מסכנה שבטעות נחתכה לה, גם על אדם מסכן שנתקע בקיר בטון, וגם על המלאך מיכאל שהוא לא מושלם. כאמור, "רחמיו על כל מעשיו" כולל את כל העולמות כולם, וזהו גם כן העניין של שם הוי"ה.

ולכך אמרו רבותינו ז"ל "יעקב לא מת", לפי שאין ממדה זו סיבת יניקה לחיצונים כלל, אחר שאין נעשה מזה שום פירוד והתחלקות, כי מדה זו היפוך הפירוד כו',

ונמשך על ידי זה מדת התפארת דיעקב, שהוא מידת הרחמים הכולל כל ההפכים כו'. ומה שצריך להיות השפלות קודם התפילה דווקא, לפי שבתפילה הוא צריך למלאות חסרונו, כי ענין תפילה הוא ענין בקשה, ואין שייך בקשה אלא כשחסר לו איזה דבר מה, ואין מילוי החיסרון אלא על ידי מדת התפארת, שאינו בא כי אם על ידי השפלות שגורמת האחדות כנוזר לעיל, ודי למבין.

באותו אופן, ככל שאני יותר שפל בעיני עצמי כך המרחב שלי יהיה פחות מאוים, ואם באמת אני בבחינת "ונפשי כעפר לכל תהיה" אז האחר לא יצור אנטגוניזם אצלי. זאת אומרת שככל שאני נעשה פחות הוויה, פחות 'אני', אז המרחב של האחר מפסיק להפריע לי. הזרות והאחרות מפריעים לי רק מפני שאני לא יכול לשאת את זה, אבל אם האני שלי הוא קטן – אז אני בהחלט יכול להתמודד עם זה. למשל על משה נאמר "והאיש משה ענו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה" (במדבר יב,ג): באופן טבעי האדם מודד גדולים – אני יותר גדול, אני יותר חכם, יש לי עיניים יותר יפות וכן הלאה, אבל כאשר מי שהוא העניו ביותר פוגש אדם אחר, אז הוא יושב איתו ומתפעל מהאישיות של פלוני – למרות שהוא אנאלפבית, קצת רשע ועם רגל עקומה. לעומת זאת, ככל שיש לי יותר 'אני', כך אותו אחד שיושב מולי לא יעמוד בביקורת שלי, ויהיה לי הרבה מה להגיד עליו.

השאלה כאן היא לא אם אני צודק, אלא האם אני זן ומחשיב את עצמי, כיוון שברגע שאני מפסיק לדון בעצמי ואני נעשה כעפר, אז ממילא גם אפשר לדרוך עליי. אם אינני כעפר ובכל זאת מישהו דורך עליי, אז כנראה שאני אגיב בצורה אחרת. הדברים הללו קשורים גם ממש לשאלה מתי אנשים יכולים להיות ביחד,

בהכרח ידרוס או ירמוס אותי, אבל בכל זאת אני מעדיף שיהיה לי מרחב פרטי יותר גדול – לפחות עוד כיסא אחד. דרך אגב, אותו דבר קורה גם בספריות: אם יש איזה אחד שהוא יושב וקורא בספרייה, לפעמים האני שלו מתפשט על כל הספרייה, ואז כשמישהו נכנס לשם הוא מרגיש שהוא דרך עליו. יש גם אנשים, למרות שאני לא מכיר הרבה כאלו, שהאני שלהם ממלא עיר שלמה: כל מי שנמצא בעיר הזו הוא או נגדי או בעדי, כיוון שבאיזשהו אופן הוא נוגע באני שלי. באותה מידה יש אנשיפ שהאני שלהם הוא לא רק בגבולות הגוף שלהם אלא הוא הולך על פני מדינה שלמה.

זאת אומרת שכל אחד מגדל את האני שלו לפי דרכו ולפי עניינו, ולפעמים הופכים אותו לגדול במיוחד. כדוגמה, רק בשביל להסביר מה זה בכלל ה-'אני', יכול לקרות – בעיקר אצל אנשים רגישים כמו למשל אומנים – שאני אדבר איתם ואספר להם שיש את הצייר ההוא שהוא צייר גדול מאוד, והם ייפגעו מזה. מדוע? מפני שהאני שלו הוא כזה שלא יכול להיות עוד צייר גדול כמוהו, ואם יש עוד אחד כזה – אז זו פגיעה באני שלו. למעשה זה קורה לכל מיני אנשים שהם לגמרי נורמליים ואף אחד לא יאשפז אותם על זה, ובכל זאת קורה שהאני שלו מתרחב למידות גדולות – וזוהי בעצם הבעיה של ה-'אני'.

אעשה את עצמי ליותר קטן, אני כבר אוכל להכיל את כל העולם, וגם ההתייחסות של הקב"ה תוכל להיות במידת הרחמים.

רק להעיר בדרך אגב, שיש פסוק שאומר "אוהבי ה' שנאו רע" (תהילים צז, י), זאת אומרת שצריך להגיד לאוהבי ה' שישנאו מישהו – מפני שזה לא טבעי להם. סתם אנשים שונאים לבד בצורה מאוד מוצלחת, ולכן לא צריך להגיד להם בספר תהילים איך לשנוא; רק מישהו שהוא אוהב ה' צריך להגיד לו דבר כזה. סיפרו פעם שמישהו בא בטענות ליהודי הקדוש, והוא אמר לו: 'אתה כעסת על מישהו, ובעקבות כך זה וזה קרה!'. אז היהודי הקדוש פתח את החולצה שלו, וענה: 'תסתכל על הלב שלי, ותראה אם יש שם כעס; אין אצלי בכלל את הדבר הזה'. הנקודה היא שמי שאין לו כעס יכול באמת לכלול את הכל, מפני שהכעס הוא דוגמא לחוסר סובלנות. מדוע אני כועס ואני לא יכול לסבול את זה ואת זה? מפני שהוא מתנגש עם האני שלי, ואני לא יכול לעמוד איתו באותו מקום.

כשאני רוצה להתפלל ולבקש מהקב"ה, ממי שנותן את נתינתו לכל בשר, אז אני צריך גם כן להיות מסכן וקטן כדי להיות כלול עם כל העולם. הדבר הזה בוודאי לא מפריע לקב"ה, מפני שכולם מסכנים וקטנים, וכל העולם כולו הוא מסכן וקטן, ולכן הקב"ה מבחינתו מכיל את כולנו. הבעיה שמדובר עליה כאן היא איך אנחנו עושים את זה אחד עם השני, כלומר איך אנחנו יכולים להכיל אחד את השני? כפי שאדמו"ר הזקן הסביר, ההבדלים בינינו

מתי אנשים יכולים שלא להרגיש את הרמיסה ואת הדריכה? זה תלוי הרבה מאוד בהתייחסות האישית שבין אדם לחברו. לפעמים אני יכול להרגיש כבר מקילומטרים שמישהו דורך עליי, ואני לא יכול לסבול את זה ששנינו נמצאים באותה העיר; רק אם הוא יצא למדינה אחרת אז אני אוכל להירגע לפי שעה. אבל אם אני אהיה יותר שפל בעיניי, אז ממילא אני מפסיק לדון את האנשים הללו ואני מפסיק לדרוש מהם דברים, ואני יכול להיות ולחיות עם כולם.

ונמשך על ידי זה מדת התפארת דיעקב, שהוא מידת הרחמים הכולל כל ההפכים כו'. יש דרשה על כך שבקידוש לבנה מזכירים ארבעה דברים: את יעקב, את דוד, את עם ישראל את הלבנה – והדרשה היא שמזכירים את כולם מפני שהם קטנים. לענייננו, הם כולם יכולים לחיות זה עם זה מפני שכולם קטנים; מי שהוא גדול כבר לא יכול לסבול את האחר, וממילא הוא גם כבר לא יכול לחיות איתו. ומה שצריך להיות השפלות קודם התפילה דווקא, לפי שבתפילה הוא צריך למלאות חסרונו, כי ענין תפילה הוא ענין בקשה, ואין שייך בקשה אלא כשחסר לו איזה דבר מה. אני מבקש כאשר חסר לי משהו, והדבר שחסר לכל אחד תלוי לפי שיעורו ולפי עניינו. ואין מילוי החיסרון אלא על ידי מדת התפארת, שאינו בא כי אם על ידי השפלות שגורמת האחדות כנזכר לעיל, ודי למבין. אם אני אבוא עם האני שלי לתפילה, אז יכול להיות שהקב"ה ידון אותי במידת הדין והוא לא ירצה לתת לי משהו. אבל אם אני אשפיל את עצמי ואני

שהיא מידה גדולה. במקום שאני אסתכל על מישהו ואני אתרעם עליו, או שאני אגיד כמה הוא מכוער, אני מסתכל עליו ודווקא מתפעל ממנו. סליחה על ההגדרה הזו, אבל פעם מישהו הגדיר ששנאת חנם זה איך שגבר מסתכל על בחורה מכוערת: היא לא עשתה לו שום דבר, אבל הוא עדיין חש ממנה סלידה רק בגלל שהיא מכוערת. לענייננו, השאלה היא מה יקרה אם אני בונה מערכת התייחסות אחרת, שהיא איננה מבוססת ובנויה לפי המידות שלי, אלא על פי השאלה על מי ועל מה אני צריך לחוס? אם זו השאלה שמנחה אותי, אז אני יכול להתייחס, לחוס ולרחם על האחר עם כל החסרונות שלו. למעשה, אני יכול לומר שכל חיסרון דווקא גורם לעוד יותר רחמנות ועוד יותר רחמנות; אני רואה כמה חורים יש לו, אני רואה שהוא מלא נקבים – ואני מרחם עליו. במקום שכל הפגמים הללו יובילו לכך שאני אשנא אותי, אני דווקא חושב על כמה הוא מסכן ואני מתמלא רחמים עליו. אם אדם נמצא במצב כזה, אז הוא יכול לקבל שפע מהקב"ה, שהוא-הוא בחינת השלמות.

***

טבועים במהות של האנושיות שלנו, ולכן כדי שאני אוכל בכל זאת להיות עם מישהו אחר, אז אני צריך להיות קטן יותר ולהשפיל את עצמי.

נאמר שהלכה נפסקה כבית הלל משום שהם היו ענוותנים (עירובין יג,ב). כשהם היו לומדים, לא רק שהם הזכירו את דברי בית שמאי, אלא הם אף הקדימו את דברי בית שמאי לדבריהם. לכן כאשר מוצאים במשנה מחלוקת בין בית הלל לבית שמאי, רואים שקודם כל מופיעים דברי בית שמאי ורק אחר כך מופיעים דברי בית הלל. השאלה ששואלים על העניין הזה היא מדוע אם מישהו הוא עניו זה אומר שצריך לפסוק הלכה כמותו? יכול להיות שהוא נחמד, אבל למה זה אומר שההלכה כמותו? אחת התשובות שניתנו לעניין הזה היא שהלכה שאין בה ענווה היא הלכה דורסת, היא לא נותנת לאחר להתקיים. אם אני רוצה שההלכה תהיה קיימת, אז אמנם היא לא צריכה להיות כזו שבמסגרתה אני מסכים עם האחר או מזדהה איתו – אבל היא צריכה להיות כזאת שאני יכול להכיל את האחר.

מה שבעל התניא כותב כאן זה שאני יכול להכיל את האחר על ידי מידת הרחמים,

חדש בהוצאת 'מעיינותיך'

ב"ה

תורה אור שמות

עם ביאורי הרב
עדין אבן-ישראל

חלק שני
בסדרה

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

מעיינותיך
בית הוצאת לאור לספרות חסידית

הרב אבן-ישראל, בסגנונו החי והייחודי, מעניק הבנה מעמיקה במאמריו של רבנו הזקן, וקושר את רעיונותיו לבעיות המוכרות לכל אדם. הביאורים והמשלים של הרב מאירים את תורת רבנו הזקן בעבור הלומד, ופותחים לו פתח לחיים חסידיים כאן ועכשיו.

ספרי
אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם
sifreiorhachaim.co.il

הפארת משה
נר אברהם יצחק
יריד
החסידות

גיליון שבועי עם ביאורי חסידות של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל, שנודע במהלך השנים בשל פירושו לתלמוד, היה גם מורה לחסידות. סגנונו הקולח, ישיר והפשוט, מבקש לבאר את תורת החסידות העמוקה באופן נהיר ורלוונטי מתמיד. במשך כשישים שנה מסר הרב שיעור שבועי בחסידות, "חוגי חן למשנת חב"ד", אשר עסק בספרי היסוד של תורת חב"ד.

בגיליונות השבועיים מובאים ביאורים על ספרי 'תורה אור' ו-'ליקוטי תורה', שהם קבצי מאמרי חסידות מעמיקים מאת ר' שניאור זלמן מליאדי - בעל התניא ומייסד חסידות חב"ד - על פי סדר פרשות השבוע. בשיחה חיה ובחן, מבאר הרב את מושגי היסוד והשקפתה של החסידות, ומכניס את פנימיותם של המאמרים אל תוך עולמם ונפשם של הלומדים. השיעורים והגיליונות מכוונים להאיר ולעורר את השומעים לחיות, התלהבות וכנות בעבודת ה'; לתפילה, התמסרות ודבקות בקב"ה.

נשמח לתרומה עבור
המשך הפצת הגיליונות!
תרומה מומלצת: 2 ₪

לקבלת גיליון
שבועי דיגיטלי

המעוניין לקבל את הגיליון בכל שבוע, מודפס או דיגיטלי, מוזמן ליצור קשר:

TalmideiHarav@gmail.com | 055-663-1275

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

